

Сыаната
3 харчы.

ҮРҮН ИЛГЭ КҮРЭҢЭР

Социалистической кулагаларын тарихиге нэвдүүлэнгн сүмбэллэгийн элементнэриг тэүгэтэй тууна-ан эсэе тегүл сэнэтэйгүлэхтэ хэйт. Бу дэмэлдэр бэллэгийнэ кыстык ортогүлгүл дээр кини эрэйи-рин гүрдүк келэгтэ. Профномлар бу дэмэлэн кы-рей эвчигнэгийн сүгүлгүлгүл мэдлэ ойдултэхтэр.

Карл Маркс	87,9	57,9
Субурууснай	133,8	123,9
Хатылы	51,7	50,4
Болгоно	81,3	73,5

A black and white photograph of a large crowd of people, mostly young men, looking towards the camera. The image is grainy and has a high-contrast, almost stencil-like appearance.

ССРС Верховнай Советын депутаты кытта «Маранта» збээн на-

Снимок: Трибунада — М. П.
Погодаева; быбардваччылар.
П. Окосепитнов фотота

«Чурапчы» совхоз
Арышпахтаары отделе-
нятыгар уратыллах сыл
төрүбүн көрсөргө бала-
нар дуо? Ыйыл уопсайа
320 миnah төрүөхтээх.
Осытыах мааныһыт

Ньирей турарыгар 10
клетка, 4 термонлетка

Нярай нэрэгчтүнү
сүүмэрдэи, бэлтгэгчтэй
бэлэмнээхэ, Вороскула
ры саамылаан сага то-
руеву туруорар мнэстэй
тайаарара уолдааста.
Үчүгэй туруктаах орус
субаннары Сымалаахха

И. КАЖЕНКИН,
народный контуруол
группатын председател

Партийнай олох: бойбуой дьобуру керүү

АКТИВКА ТИРЭБИРЭН, ДЬОНУ ТҮМЭН

Оскуола реформатын олохон киллэринин сибэстээн 19 №-дэх профтехучилище коллентива килин сыларга материальнай бааыи бөөрөгүүгэ, үөрэтти, итин хаачыстыбатын тупсарыма баалаа. Былааннаах үлэни кытар. Ол курдук, 1986 с. аатынныта республика тыа сиринизэри училищеларыттыр бастааһын таас мастарыстын үлэс киллэрэллэбитэ. Учууталар үгүс сыраларын үөрэтэр кабинеттары оңоруга биэрэллэр. Ол түмүгэр килин сыларга республика профтехучилищеларын үөрэтэр кабинеттары керүү-конкурстарга тракторождение кабинета (сэбидиссэй Сергей П. П.), нууча тылын уонна литература кабинета (Дьячкова Г. М.), бастаах, физика (Бенянов М. М.), история (Никифоров М. Г.) кабинеттара иокс, химия кабинета (Гуляева Е. П.) үлүс мистэлэри ыдаттаабытара. Ону тэнэ Улуу Октябрь 70 сылын керэс республикатаах куоталаһыма училище-быт бастаах кердөрүтүлэтин саагыааха сөл.

Училище магнайгы сүлүөх партийнай тэрлэтэ коллентива олохор байыи сабыдыалын күүрдөн иһэргэ кыһаллар. Ону коммунистарга бастааһын уонна бир бириэмэлээх партийнай соруудааһы биэрэн, кинилэри общественнай тэрлэтэлэр үлэлэригэр эппиттээхтэри аттаран туруорууна, үлэни контуруоллааһыны уонна эппиттээх күү-хүрдүүсүн ситиһэргэ дуулабыт. Ол курдук, баагыи коммунист Гуляев Н. С. — үлэнигэр профкомнары председателин солбулааччы, Ефимов М. П. «Знание» обществен алын сүлүөх тэрлэтэтин үлэни салайар, урукку өтүгүтэр Бүлүүтээн педучилище комсомольскай тэрлэтэтин босхолукт секретариатын үлэни сым-

дыбыт Мавенков М. М. комсомольскай тэрлэтэ сыһыарылыбыта. Гуляев Е. П. дьахтар кэнтэ-тын састаабыгар киллэриллэбитэ, советскай, партийнай үлэ ветерана пенсиялар Латышев Е. И. үөрэнэччилэр профкомнарыгар сыһыарылыбыта, ону таһыан таабырыстын суут председатели, оттон Ефимов У. М. политгүрөх, Шаталов Г. И. тех-нической куруһуонтар үлэлэригэр эппиттээхтэр. Итинник бастааһыннай соруудахтар уопсай партийнай муннааһыннаах бигэрэ-тиллибиттэра.

Демократияны сайына-ры кэмингэр обществен-най тэрлэтэлэр оруула-рын, үлэлэрин көдүүнүн үрдэтэргэ, системалаах үлэни кытарга кыһалла-быт. Обществанай тэрлэ-тэлэр салаааччыларынан бырайыактамыт дьону кытта партийнай тэрлэ-тэ бэстэдэлэһин ыттыла-лар, оуоха кандидат ба-дэга учуоттаһар, тэрлэ-тэ активын састааба торум-наһар.

Төһө кыһаларынан об-ществанай кердөрүүсүнэй төгүник биэрэ, партияга соруудах активка кэнтэ-тирда, үлэлэригэр толкуй-дамыт быһаан оңоро са-тыбыт. Ол түмүгэр урук-ку курдук сорох ордух ак-тивнай дьонго сирэ суох элбэх эбэһинэһин сүктэ-рин, оттон сорохтор туюх да общественнай соруудаа суох хаачыыла суох оңолулуна. Обществан-най тэрлэтэлэр салааач-чыларын өтүөттэра бы-лаан быһыытынан кэмин-тэи-кэмингэр, бэйэлэрин ту-һааннаах тэрлэтэлэригэр эрэ буолбана, партийнай комсомольскай уонна профсоюзнай тэрлэтэлэ-рэ дуулаһыллар. Отчу-ту, хос-хос туруорууттан туттунарга кыһаллабыт.

Магнайгы сүлүөх пар-тийнай тэрлэтэлэр бой-буой дьобурударын керүү-нэн сибэстээн, обще-ственной тэрлэтэлэр сала-

ааччыларын кытта сүбэ-лэһэн, кинилэр үлэлэрин сүрүн туһааччыларын ба-наарылыт. Оуоха, хо-лобур, үлэнигэр проф-комнарыга социалистиче-скай эбэһэтэлиһи туо-луутун хаачыһыны, үлэ дьэссипилиһитин бөөр-гөтүү, үлэнигэр олох-дьаах өтүгүн хааччы-һыны тупсарыи курдуи боппууостар сүктэрилли-биттэра. Комсомольскай тэрлэтэ үөрэнэччилэр бэйэлэрин бэйэлэра дьаһа-ныларына сайынаарыи, комсомольскай үлэ, ку-дурнай сыһыаннаах тэри-йи сапта, интэриһинэй формаларын кердөөһүн, олоху олохтоһун сүрүн туһааччынан буолара бы-наарылыбыта. Оттон үөр-энэччилэр профкомнара группалар икки ардыла-рыгар социалистическай куоталаһыны тэрийи, иһэр үлэс сабыдыалын күүлүрдүү, дьэссипилиһэ уонна бэрэдэги постарын үлэлэрин тупсарыи, үөрэ-ти керүүтүүнү утары оксу-луу, о. д. а. сорох боппу-уостары бөлүмтө кини-гэр тууохтаах.

Партийнай тэрлэтэ бой-буой дьобуру керүү кэ-мингэр бэйэтин үлэни бир сүрүн туһааччыты-нан правовый интенин туп-сарыма уураар. Үлэ бу салаагыгар билигин даа-һы итэһэспит элбэх. Уоп-сайынан, бэрэдэги бөөр-гөтүү проблемата билин систематыгытар мэлдэн дараы сытытык туар. Партийнай тэрлэтэ адми-нистрацияны, обществен-най тэрлэтэлэри кытта иһэр үлэ хаачыстыбатын тупсарыма ааспыт сылта-кэне дьаһаллары олох-тобуута. Ий ахсын «Пра-вовый интени күнэ» ыттыла-лар. Оңо административ-най органнар представи-теллэре кытталлар. Бу дьаһалада лекционнай про-паганда туһанылар. Тох-сунуута аһаас партий-най муннааха комсомоль-скай политгүрөх турута дуулаһыллэбитэ. Үөрө-

нэччиһэргэ куруһуонтар, секциялар, уус-уран само-деятельность, обществен-най тэрлэтэлэр үлэлэрин, сыһыаннаах, спорду тэри-йи боппууостарын кэлим оңорор, системалыыр наа-даттан ааспыт үөрэх ды-лыттан икисе расписание-ба киниритэ үлэ ыттыла-лар. Илэс кини туһа-лаахтык атаарыи, дьаһал-лар иһэр көдүүстэрин үрдэти курдук иһэр үлэ туттаах проблемаларыгар үлэлэһэбит.

Коммунистар Лукина М. Д., Ефимов У. М., Мавенков М. М., Устаа-бынан керүүлэр эбэһинэ-тэрин толорууларыи туһу-нан партийнай муннаах-тарга өтүөттэабытара, хаарактеристикалара бигэр-гэтиллибитэ. Ол эрэри коммунистары кытта бэ-сэстэдэлэһи ситэе суох тэ-риилэр. Туолууну конту-руоллааһын күүхүрдүүгэ үлэ сэрэххитэр. Килин 3—4 сытан бэтэх тэрлэ-тэиһигэр бары муннаах-тар уураахтарыгар кон-трольнай картонна төлө-руллэр. Оңо ыйылаһа-лар: уураах пуунара, кини хаһан төлөрүөхтөөр, туюх оңолулуубута, ха-һан контуруолтан уһулду-бута. Уопсай муннаах уу-рааһынан эрэ контуруол-тан устуу бэрэдэге олох-томмута. Уураахтар бары пуунара чопчу дьаһалла-ры бэллэтир, туолуохтаах болдьоо, эппиттээх кини ыйылар буолалларыгар кыһаллабыт. Толорууга эппиттээх, дьон болдьох туоллаһына, тугу оңор-буттарын туһунан кылгас, чопчу ыспыраанка суру-балларын ирдийбит.

Көрүү икисе этагыгар уларыта тутууну салайы-та, ССКП КК буолуох-таах Пленумун уураах-тары олоххо киллэрингэ, тыа хаһаайыстыбатыгар үчүгэй бэлэмнээх рабочай надрдары бэлэмнээһингэ билиги коллентивыт, пар-тийнай тэрлэтэбит миниг-гэр өссө улахан эппит-тээх соруулар туралларын өйдүүбүт.

М. НОГОВИЦЫН, партийнай тэрлэтэ секретара.

Партийнай тэрлэтэлэргэ көмө

Олуныу бастаах нэдиэлэтигэр билиги оройуонмуттар ССКП обкомун ыһытаттаах үлэнигэр биригээдэ таһа сарытта. Б. ригээдин ССКП обкомун партийнай-тэриилэр үлэс отделын сэбидиссэйи солбулааччы М. С. Афанасьев салайда.

Эппиттээх үлэнигэр бары совхозтар уон-на сорох предпритиелэр, тэрлэтэлэр, учрө-дэниелэр сыахтаагы итэһи магнайгы сү-лүөх партийнай тэрлэтэлэригэр сылдьан үлэ туруугун кытта биситилэр, партийнай үлэ боппууостарыгар көмөнү оңордулар. Ону таһынан партийнай тэрлэтэлэр секретарда-рыгар кустовой семинардары ыттылар.

«СО» корр.

Правовой билигэ үөрэнэллэр

Совхозтар директорда-ра, оройуон киниритэти үлэ коллентивтарыи сала-ааччыларга, профкомнар председателлэра уонна кадрга отделлар началь-никтара правовый билиги факультетын учарытаах занятиетыгар дьарыктан-нылар.

Истэаччыларга атын үлэс көһөрүү, үлэ дуо-габарын, штаты сарбы-һыма түбэспит үлэниги

«СО» корр.

Хааччыһы өйгөтө

ИС КЫАХТАРЫ ТОЛОРУ АРЫЙЫАХХА

Ис хаһаайыстыбаннай ах-саан тустаахтан ис кыах-тары толору туһанары, кэминнээһини күүхүрдэ-ри эрэйэр. Коллективнай салайыа стите эмнэ ула-рыта тутулуохтаах. Нэ-һилиһинэһи олох-дьаах өтүгүн хааччылар правово-дественнай управ-леннега эмнэ оннуу.

Ааспыт сыллааһы бы-лаан коллектив 4,7 бырыһыан аһара толорон, 28,3 тыһ. солк. өнгөнү соруудагы таһынан оңор-бута. Ол эбэтэр оройуон хаас бирдир олохтоооо сылта 38 солк. 70 хар-чылаах өнгөнөн туһамзы-та 14,1 тыһ. солк. нэ-һилиһин оңолулуубута. Итин икки хайдах си-тинтэ?

Туюх-хаһыи интэ-өгө сага керүүтүгэр кил-лэриллибиттэрин этэххэ наада. Быстахтык ылла-ха, урукку өтүгүтэр быра-дыллан хаһаар матыры-ааллар тобохторуттан 5,9 тыһ. солк. суумалаах бороудуусуа бэлэмнэ-нэ. Ааспыт сыллааха филиаллар бэйлэи бы-лааннары толорон 238,4 тыһ. солкуобайдаах өгө-нү оңордулар. Илин үлэ-тин механизациялаһын 2,5 бырыһыаннаах үр-дэбит. Итигэргэ тэриилэр үлэни, хаачыстыба иһи кердөөтү күүхүрдүүтүн эбэн этэххэ сөл. Хаачы-стыбаны тупсарыма ана-лаах комиссия үлэлиир. Ити барыта үчүгэй. Ол эрэри өссө да ситэ ту-һаныыла иһитэр.

Холобур, кини нэһи-лиһынан транспорт өгө-түтэ хааччыһаахтаах-та. Ол букатын да оңо-лулуубат дьэтэххэ баан-этин буолуо суога. Оттон дьон итинэхэ наадыйы-та аһары улахан. Бу боп-пууос быһаарылыта нэһилиһинэһэ улахан чопчуһун оңоруун, уп-равленнега үбү киллэ-риһэ сөл. Атын өтүгүн маастарлар сырые хаа-чыстыбата мэлтөрүн, солко сал суодун, арааһа арыһаарыи, фурутура алаһыллыбатаахыи туһунан эппилэр. Ити сорох өтө-төргөһө сибэһинэһи-тан быһааччы тутуу-таах. Администрация киниэхэ көмөлөһүүн, үлэ-тин контуруоллоон наа-да. Столардар станоктар эрэрбиттэрин, тутуаачы-лар үлэни үксүн эт иһи-лэрин толороллоро, бэл-элентрической устуруу-с-тара суога эмнэ баар

Оно өгөтө керүүнэ-рин дэлэтэи, толоруу хаа-чыстыбатын тупсарыи иһи — коллентив со-у-га, Ону ситиһэр туһугар кыһалыи, сагаиы кер-дөөһүн күннээһи бэбэ-с-тэтин уһуллоу сүөхтээх-М. МИХАЙЛОВА, хаһаат аналл. корр

Оскуола реформатын — олоххо!

ҮӨРЭТИИ КОЛЛЕКТИВНАЙ НЫЫМАТА

(Сага теманы барыи)

Коллентивнай ныма-нан сага теманы ырытаа-га толкуйдаан, айымны-лаахтык үөрэнэр олохор көмөлөсө улахан суолта-лаах. Мин хае бирдир кылааска 6—7 онну оло-лордоохун. Урукку инни-нэ боппууостарын эрдэ биэрэн бэлэмнэһин. Ко-лэр өтүгүтэр бу олохор үө-рэнэччилэр, бэйэлэрэ бэ-лэмнэһэн кэлиһир кыах-таныахтаахтар.

Урукку өтүгүтэр учуутал кылааска киирээт да, ха-тылааһыны ыһыама эрэ сага тема аатын, урукку сыалын-соруутун олохорго өйдөтөн баран уруогун са-далаһар ээ. Итиннэ 4—5 мунуутэ сүтэрэ. Мин са-наабар, уруогу хагылаа-һытан садалаан баран уруон тематын, сыалын туһунан ээр ордуи. Оттон сага тема боппууостарын эрдэтөөри уруон бүтэ-һик этагыгар суруйан бэлэмнээтэххэ, бирнэмэ сүүйүлэр уонна үөрэ-нэччиһилэр дьылларгыр са-на темага, кыратын да буоллар, бөлүмтөлөрүн ууралларыгар наадалаах.

Сага теманы 3—4 суол араас нымааны туһанан кэпсэһиһи, ырытабыи.

Бастаах ныма. Сага тема боппууостарын ха-гылыи-хагылыи кэпсэ-һи. Картада, таблицада кердөрөн, кодоскопна, диа-проекторларга слайдалары туттан ыгылыһааха кэп-

сиһэр олохорго тийиһитиэ. Кэпсэһи бүтэст, олохорго холкутук олохон итэһи-тири толкуйдууларгыгар 1—2 мунуутэи биэрбэи. Бу теманы иккитээн бы-лаарбар тирэх ситилла-ры туттабыи. Бэйэм оңор-тообут ситилларбынан ту-һанан, схеманан кылгас-тык ырытан биэрбэи. Ити кэминтээн тирэх ситилла-ры олохор түргэнник тэ-рээтэригэр оңоро оксол-лор. Сага теманы үһүс-тээн ырытарга коллентив-най нымаанан, олохор бэйэлэрин икки ардылары-гар тугу өйдөөбүтэрин, боппууос бөрөһи, чингэ-тэллэр, тирэх ситилла-рыи тутуохтарыи эмнэ сөл. Бу түгэһигэ айымны-лаахтык, толкуйдаан үлэ-лиир олохорго эблик боп-пууостар баар буоллаха-рына, болохторунан көһө сылдьан кэпсэһэн эбэн, си-тэрин биэрэллэр. Итиннэ болохтор туртуу ученик-на суох боппууостары билэн хаалаллар.

Иккисе ныма. Бу ны-мага айымнылаахтык үлэ-лиир олохор мнэхэ кэп-сиһэргэ көмөлөһөлөр. Оуоха иһиллэри эрдэ бэ-лэмнэһиһи. Олохор сага тема боппууостарынан кэпсидиллэригэр картаны, таблицаны, слайдалары туһаналлар. Бу түгэһи кинилэр учуутал оруолун толороллор. Боппууоста-рын ырытан бүшүттэрин

кэпсэ, бэйэм эбэн, түмү-тээн биэрбэи. Холобур, «Антарктидаах билиги бириэмэсэ чинчийи» дьон теманы ырытарга, мнэхэ VI кылаас үөрэ-нэччигэ Макарова Грениа көмөлөсөт. Килин Антар-ктидаан чинчийиһи 100-тээн таһа государстволар кытталларыи кэпсэһэ, физическай картага мьан кердөрө. Антарктидаа чинчийэр станциялар хаһан баалларыгар тох-тоот. Оттон Захарова Света Антарктида ха-мысыр-харамайыи кэпси-рингэр ойуулары, табл-ицалары кердөрө-кердө-рө кэпсэһиһи биһирэһэ. Кинилэр кэпсидиллэригэр бэйэм уруогу кыһаллар туһатынан элбэх интэри-һинэй кэпсэһиһиһи түмү-күтүбүи. Бу олохорго ак-тивнай позицияны үөскэ-тэр. Ити уруонтан урук-ка салдаһар.

Үһүс ныма. Сага тема чэпчэки буоллаһына, оло-лор болохторунан олохон бэйэлэрэ ырыталлар. Хо-лобур, тема турт боппу-уостарыи буоллаһына, бирдир боппууоһу эрдэ ыланнар бэлэмнээлэр. Урукку бэйэлэриин икки ардыларыгар боппууос-тарыи кэпсэһиһилэр. Учуутал көмөтүнэ тирэх ситиллары оңороллор. Ситилларын иккитээн

хатылыһылар, онтон учуу-тал түмүктүүр.

Төрдүс ныма. Оскотун барылаахтаах тема боп-пууостарга арыһаа буол-лаһына, боппууостарынан кэпсэһи өйдөтө-өйдөтө ба-рар ордуи. Холобур, ба-һис кылааска «Оңон уу-тун дьиргэ уонна тууһа» тема иһи эрэ боппууос-таах. Итиннэхэ бастаах боппууоһу илдьиритэн, биллэрен баран икисе боп-пууоска киирер ордуи. Сигнал көмөтүнэн болох-торунан чингитиллар.

Ахсыс-тохсус кылаас-тарга ити нымаалартан талан туттабыи. Ол эрэ-ри урдүкү кылаастарга, урукку курдук, даһылат оңорон баран ону ырыта-лара ордуи туһалаах. Бэ-һи бэйэлэригэр боппууос-тары биэринлэре теманы чингитиһэ туһалыыр.

Сага теманы барыи кэпсэ өйдөөтөх үөрэ-нэччиһи баар буоллаһына, болохторунан хомуйан дуо-с-ка таһаарыи. Сорох-торго схема оңоттоһун, атыттарга боппууостары суруйан биэрбэи. Оңо өйдөхтэригэр дьиргэ бары биһирэ ырытаһыт, кар-таа номенклатураа үө-рэнэбит.

Нымаалартан бэйлэ-э таблицадаһыи талан ыл-сайынаран туһамыллыа-таах.

Е. МАКАРОВ, методист-учуутал.

